

Επιμορφωτική Διημερίδα με θέμα
«Ευρωπαϊκοί Κανονισμοί»
Ο Κανονισμός 883/2004 για τον συντονισμό των
συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας και η
συνταξιοδοτική προστασία

Άννα Τσέτουρα
Διδάκτωρ Νομικής ΑΠΘ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

- Οι συντάξεις είναι ζήτημα που αφορά πολίτες (που επιθυμούν επαρκείς παροχές για τη συνταξιοδότησή τους) και κυβερνήσεις, οι οποίες σε όλη την Ευρώπη αντιμετωπίζουν έναν γηράσκοντα πληθυσμό → Τα πιθανά οφέλη της καλύτερης διασυνοριακής συνταξιοδοτικής παροχής είναι ουσιαστικά [COM(2001) 214 τελικό]
- Ένας στους τέσσερις πολίτες της ΕΕ στηρίζεται στο εισόδημα από τη σύνταξη [European Parliamentary Research Service 2015]
- Τα άρθρα 45-48 ΣΛΕΕ και ειδικότερα ο Συντονιστικός Κανονισμός που ερείδεται στα προαναφερόμενα άρθρα έχουν ως σκοπό να αποφεύγεται να τίθεται το πρόσωπο το οποίο κάνοντας χρήση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας απασχολήθηκε σε περισσότερα κράτη μέλη σε μειονεκτικότερη θέση σε σχέση με εκείνο που παρέμεινε καθ' όλη τη σταδιοδρομία του σε ένα κράτος μέλος [Υποθέσεις Jansen, Baccini, Masgio] → έστω και εν μέρει παρακάμπτεται η αρχή της εδαφικότητας [Cornelissen 1996, 2008]
- Ο νέος βασικός Κανονισμός 883/04 τέθηκε σε εφαρμογή το 2010 (1/5/2010) με τον Κανονισμό εφαρμογής 987/09 σε αντικατάσταση του προηγούμενου βασικού Κανονισμού 1408/71 και του Κανονισμού εφαρμογής του 574/72 αντίστοιχα

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΙΣΜΩΝ

- Ο Κανονισμός δεν περιέχει ορισμό της κοινωνικής ασφάλειας ή ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλειας παρά τη νέα τιτλοφόρησή του
- Σημειώνεται ότι στην ελληνική απόδοση του Κανονισμού χρησιμοποιείται ο όρος «κοινωνική ασφάλιση» αντί του όρου «κοινωνική ασφάλεια» των λοιπών γλωσσικών εκδοχών
- Η προβληματική εκ της απουσίας ενός γενικά αποδεκτού ορισμού της κοινωνικής ασφάλειας και του συναφούς ορισμού ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλειας, μετατοπίζεται στον τομέα των συντάξεων → **είναι κρίσιμο να καθορισθεί ποιο συνταξιοδοτικό σύστημα υπάγεται στον Κανονισμό**
- Επιπλέον, ο Κανονισμός δεν καθιερώνει ένα γενικό κριτήριο και για την ακριβή διάκριση της κοινωνικής ασφάλισης από την κοινωνική πρόνοια, εν όψει και του γεγονότος ότι οι παλαιές εννοιολογικές κατηγορίες τείνουν να χάσουν την καθαρότητά τους (Τσαντίλας 1996)
- Τα ζητήματα αυτά είναι καίρια προκειμένου να κριθεί εάν και πώς εφαρμόζεται ο Κανονισμός ως προς τον συντονισμό των εκάστοτε συνταξιοδοτικών συστημάτων μεταξύ των οποίων στοιχειοθετείται διασυνοριακή μετακίνηση, ποιες συνταξιοδοτικές παροχές εντάσσονται στο σύστημα του συντονισμού και πώς τελικά υπολογίζεται η σύνταξη ενός διακινούμενου

Τα υπαγόμενα στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού συνταξιοδοτικά συστήματα

- Καθοριστικό κριτήριο για την εφαρμογή του Κανονισμού είναι η υπαγωγή σε ένα κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα έστω και κατά ενός κινδύνου [Μαυρίδης 2004]
- Προκειμένου να καθοριστεί εάν ένα συνταξιοδοτικό σύστημα υπάγεται στο υλικό πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού κατ' άρθρο 3 Καν. 883/04 (πρώην άρθρο 4 Καν. 1408/71) θα πρέπει προηγουμένως να προσδιοριστεί εάν μπορεί να θεωρηθεί ότι βασίζεται στη νομοθεσία με την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο ιβ) Καν. 883/04-πρώην άρθρο 1, στοιχείο ι) Καν. 1408/71 → από τον όρο «νομοθεσία» εξαιρούνται οι συμβατικές διατάξεις εκτός από εκείνες που χρησιμεύουν για εκπλήρωση ασφαλιστικής υποχρέωσης (...) υπό τον όρο ότι το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος προβαίνει σε δήλωση για τον σκοπό αυτόν την οποία κοινοποιεί (...)
- Άξιο προσοχής είναι ότι του ίδιου τύπου συμπληρωματικά συνταξιοδοτικά συστήματα δύνανται να υπάγονται στον Κανονισμό 883/04 ή την Οδηγία 2014/50 για τη συμπληρωματική συνταξιοδότηση με μόνο κριτήριο την επιλογή των κρατών μελών περί δηλώσεών τους (Τσέτουρα 2017) → η Γαλλία ενέταξε τα συστήματα συμπληρωματικής συνταξιοδότησης ARRCO και AGIRC στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού με σχετική δήλωσή της (θεωρήθηκε ως ο καλύτερος τρόπος προστασίας των εν λόγω συστημάτων από την εφαρμογή επ' αυτών του ευρωπαϊκού δικαίου ανταγωνισμού)

Διαφορετικά συνταξιοδοτικά συστήματα και συντονισμός (1/5)

Διανεμητικά και κεφαλαιοποιητικά συστήματα

- Η Ηπειρωτική Ευρώπη έχει μια «ανθεκτική» παράδοση στα δημόσια διανεμητικά συστήματα
- Τα προβλήματα συντονισμού των διανεμητικών συνταξιοδοτικών συστημάτων με τα κεφαλαιοποιητικά απασχόλησαν τη θεωρία με αφορμή την προσχώρηση στην ΕΕ έξι κρατών μελών (Ουγγαρία, Πολωνία, Λετονία, Εσθονία, Λιθουανία, Σλοβακία)
- τα νέα τότε κράτη μέλη κατέτασσαν τα υποχρεωτικά κεφαλαιοποιητικά τους συστήματα στον δεύτερο πυλώνα βάσει της τυπολογίας της Παγκόσμιας Τράπεζας (1994) μολονότι το νομικό καθεστώς τους διέφερε: σε κάποιες θεωρείτο δημόσιο σύστημα βάσει της διαχείρισής του από το κράτος και σε άλλες θεωρείτο ιδιωτικό συνταξιοδοτικό σύστημα
- τα επονομαζόμενα συνταξιοδοτικά συστήματα του δεύτερου πυλώνα είχαν εισαχθεί στα νέα τότε κράτη μέλη ως συμπληρωματικά σε εκείνα του πρώτου πυλώνα και επρόκειτο για κεφαλαιοποιητικά υποχρεωτικά εκ του νόμου συστήματα (αυτή ήταν και η διαφορά τους από άποψη συντονισμού σε σχέση με τα περισσότερα συνταξιοδοτικά συστήματα των «παλαιών» κρατών μελών που ανήκαν στον δεύτερο πυλώνα και δεν ήταν υποχρεωτικά αλλά βασιζόνταν στις συλλογικές συμβάσεις μεταξύ των κοινωνικών εταίρων) (Donders 2004)

Διαφορετικά συνταξιοδοτικά συστήματα και συντονισμός (2/5)

- Ο Κανονισμός δεν ήταν εξοπλισμένος για τον συντονισμό κεφαλαιοποιητικών συστημάτων → δεδομένου ότι τα συστήματα αυτά διοικούνται συνήθως από ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες, οι τελευταίες καθίστανται ξαφνικά οι αρμόδιοι φορείς για τους σκοπούς εφαρμογής του Κανονισμού άνευ γνώσεων από μέρους τους ως προς τη διαχείριση τέτοιου συστήματος σε συντονιστικό επίπεδο (Donders 2004)
 - Άξιο προσοχής είναι ότι η αρχή της χρηστής διοίκησης μπορεί να απολήγει να δεσμεύει ιδιωτικούς «αρμόδιους φορείς» δεδομένου ότι συνήθως τα κεφαλαιοποιητικά συστήματα ευρίσκονται υπό ιδιωτική διαχείριση (Τσέτουρα 2017)
 - Ο Κανονισμός δεν προβαίνει σε κάποια διάκριση των συνταξιοδοτικών συστημάτων ανάλογα με τις τεχνικές βάσει των οποίων λειτουργούν
- Εφαρμόζεται στα διανεμητικά και τα κεφαλαιοποιητικά συστήματα συμπεριλαμβανομένων των προγραμμάτων καθορισμένων εισφορών εφόσον απορρέουν ευθέως από την εφαρμογή κοινωνικοασφαλιστικής νομοθεσίας (Verschueren 2009)

Διαφορετικά συνταξιοδοτικά συστήματα και συντονισμός (3/5)

Συστήματα με βάση την απασχόληση και συστήματα με βάση την κατοικία

- Η διάκριση αυτή συναρτάται και με τους κανόνες προσδιορισμού της εφαρμοστέας νομοθεσίας (lex loci laboris//lex loci domicilii)
- Η αρχή της υπαγωγής στο σύστημα του κράτους απασχόλησης σχετίζεται με τα συστήματα Bismarck και αποτελεί θεμέλιο για τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας στον Κανονισμό 883/04
- Η αρχή Lex loci laboris έχει αμφισβητηθεί εν όψει:
 - της καθιέρωσης της ευρωπαϊκής ιθαγένειας
 - των διαφορετικών χαρακτηριστικών των προσώπων που κάνουν χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας
 - της προσχώρησης στην ΕΕ κρατών μελών με συστήματα που βασίζονται στην κατοικία, δηλαδή των σκανδιναβικών χωρών με συστήματα Beveridge

Διαφορετικά συνταξιοδοτικά συστήματα και συντονισμός (4/5)

- Γενικά θεωρείται ότι τα συστήματα με βάση την κατοικία (Φινλανδία, Σουηδία, Ολλανδία) ως καθολικά συνταξιοδοτικά συστήματα χρηματοδοτούμενα από τη φορολογία δεν επηρεαστεί από την εφαρμογή του Κανονισμού → κατάφεραν να επιτύχουν μια ισορροπία μεταξύ της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας και των κοινωνικοασφαλιστικών τους συστημάτων (Penningts 2016)
- Υποστηρίζεται ότι η κατοικία πρέπει να παραμείνει δεύτερος κανόνας μετά τον τόπο εργασίας ως υποκατάστατο που εφαρμόζεται στα οικονομικά μη ενεργά πρόσωπα και ως επικουρικό κριτήριο όταν ο τόπος απασχόλησης δεν μπορεί να εφαρμόζεται ή δεν οδηγεί σε δικαιολογημένα αποτελέσματα (trESS 2008)
- Ο *lex loci laboris* εξακολουθεί να αποτελεί τον γενικό κανόνα που διαδραματίζει τον κυρίαρχο ρόλο (Cornelissen 2008)
- Σε κάθε περίπτωση, τα κοινωνικοασφαλιστικά συστήματα των κρατών μελών θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο κατά την εφαρμογή του Συντονιστικού Κανονισμού ανεξαρτήτως του αν το σύστημα βασίζεται στην απασχόληση ή την κατοικία (Sakslin 2000)

Διαφορετικά συνταξιοδοτικά συστήματα και συντονισμός (5/5)

Συμπέρασμα

- Στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού υπάγονται όλα τα εκ του νόμου ή ακριβέστερα εκ της «νομοθεσίας» (με την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο ιβ Καν. 883/04 την οποία το Δικαστήριο ερμηνεύει διασταλτικά) κοινωνικοασφαλιστικά (συνταξιοδοτικά) συστήματα που πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 1 (στοιχεία ιβ και κγ) και του άρθρου 3 Καν. 883/04
 - Ο Κανονισμός φαίνεται εκ του γράμματός του ότι υιοθετεί το τυπικό ή οργανικό κριτήριο για την υπαγωγή ενός οργανισμού και ενός συστήματος στο πεδίο εφαρμογής του με την έννοια της πρόβλεψής του στον νόμο (ή τις αποφάσεις των δημόσιων αρχών) και μόνο, χωρίς αναφορές στη λειτουργία και τον σκοπό των οργανισμών ενός κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος (Τσέτουρα 2017)
- Σε διάφορη κατεύθυνση κινείται το Δικαστήριο που αντιμετωπίζει κατ' αποκλειστικό τρόπο την υποχρεωτικότητα υπαγωγής σε ένα σύστημα ως εξυπηρετούσα την αρχή της αλληλεγγύης, η οποία αποτελεί και το πρωτεύον δομικό στοιχείο ενός κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος (αμφίρροπη στάση μεταξύ τυπικού και ουσιαστικού κριτηρίου/περιπτωσιολογική η νομολογία)

Η συνταξιοδοτική παροχή ως κοινωνικοασφαλιστική παροχή

- Στο πλαίσιο του συντονισμού δεν παρέχεται εξειδικευμένος ορισμός για τις συντάξεις που να συνδέεται με καθέναν από τους κοινωνικούς κινδύνους που καλύπτονται από το υλικό πεδίο εφαρμογής του Καν. 883/04 (ευρύς ορισμός της σύνταξης στο άρθρο 1 Καν. 883/04)
 - Η διάκριση μεταξύ των παροχών που αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού και αυτών που εμπίπτουν στο εν λόγω πεδίο έγκειται κατ' ουσίαν στα συστατικά κάθε παροχής στοιχεία, ιδίως στον σκοπό και στις προϋποθέσεις χορηγήσεώς της και όχι στο εάν μια παροχή χαρακτηρίζεται ή όχι από την εθνική νομοθεσία ως κοινωνικοασφαλιστική παροχή (Hughes, Molenaar, Επιτροπή κατά Λουξεμβουργου)
 - Όσον αφορά την κοινωνική πρόνοια κατ' αρχήν βρίσκεται εκτός του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού κατ' άρθρο 3, παρ. 5 Καν. 883/04
- Παρά την αναγκαιότητα διάκρισης, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ορισμένες νομοθεσίες να έχουν συγχρόνως στοιχεία τόσο κοινωνικής ασφάλειας όσο και πρόνοιας εξαιτίας των προσώπων επί των οποίων εφαρμόζονται, των στόχων και των τρόπων εφαρμογής τους
- Εάν μια παροχή κοινωνικής πρόνοιας μπορεί να συσχετιστεί με κάποιον από τους κοινωνικούς κινδύνους του άρθρου 3, παρ. 1 Καν. 883/04 μπορεί να τεθεί εντός του υλικού πεδίου εφαρμογής (επέκταση της έννοιας της κοινωνικής ασφάλειας και σε παροχές με χαρακτηριστικά πρόνοιας δια μέσου της διασταλτικής νομολογιακής ερμηνείας)

Οι υπαγόμενες στον Κανονισμό συνταξιοδοτικές παροχές

- Η έννοια της κοινωνικοασφαλιστικής παροχής και η έννοια της ειδικής μη ανταποδοτικής παροχής αλληλοαποκλείονται (υπόθεση Hosse) → οι ειδικοί κανόνες υπολογισμού των συντάξεων δεν εφαρμόζονται στις ειδικές μη ανταποδοτικές παροχές
 - Πάντως, δεν προκύπτει με σαφήνεια από τη νομολογία πότε μια παροχή δύναται να θεωρείται ως συγγενεύουσα σε αμφότερες τις κατηγορίες της κοινωνικής ασφάλειας και της κοινωνικής πρόνοιας και άρα κοινωνικοασφαλιστική, και πότε μια παροχή θεωρείται ως ειδική μη ανταποδοτική παροχή (καίτοι πάλι παρατηρείται μια σύνδεση τόσο με την κοινωνική ασφάλεια όσο και με την κοινωνική πρόνοια) και άρα μη κοινωνικοασφαλιστική (Τσέτουρα 2017)
 - Θεωρητικά, μια παροχή που κατά την εθνική νομοθεσία ενός κράτους μέλους είναι συνταξιοδοτική, δε σημαίνει ότι συνιστά σύνταξη και για τους σκοπούς εφαρμογής του ειδικού μέρους του Συντονιστικού Κανονισμού
- Θα πρέπει δηλαδή η σύνταξη με βάση την εθνική νομοθεσία να αποτελεί κοινωνικοασφαλιστική παροχή με βάση τον Κανονισμό για να χωρεί εφαρμογή των κανόνων αυτού περί συντάξεων (Τσέτουρα 2017)

Τυπική θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος (1/3)

- Ο ενδιαφερόμενος υποβάλλει αίτηση συνταξιοδότησης στον φορέα του τόπου κατοικίας του ή στον φορέα του τελευταίου κράτους μέλους του οποίου ήταν εφαρμοστέα η νομοθεσία (άρθρο 45, παρ. 4 Καν. 987/09)
- ο εν λόγω φορέας έρχεται σε επικοινωνία με τους φορείς των άλλων κρατών μελών στα οποία υπήρξε ο αιτών σύνταξη ασφαλισμένος και τα κράτη αυτά πληρώνουν τα τμήματα της σύνταξης που αναλογούν στις περιόδους ασφάλισης που συμπλήρωσε ο ενδιαφερόμενος για το χρονικό διάστημα που υπαγόταν σε αυτά, ενώ ο αρμόδιος φορέας του κράτους μέλους της τελευταίας εφαρμοστέας νομοθεσίας καταβάλλει το συνολικό ποσό της σύνταξης (Penningts 2012)
- Στο άρθρο 50, παρ. 1 Καν. 883/04 προβλέπεται η ταυτόχρονη εκκαθάριση υπό την αίρεση της ρητά αιτούμενης αναβολής εκκαθάρισης των παροχών γήρατος σε ένα ή περισσότερα κράτη
- Η νομική αντιμετώπιση των αιτήσεων συνταξιοδότησης υπό το καθεστώς του Κανονισμού 883/04 έχει καταστεί πιο σύνθετη (Τσέτουρα 2017)
- Επί Κανονισμού 1408/71 το Δικαστήριο απέκλειε την αυτεπάγγελτη εκ νέου εκκαθάριση συντάξεως που είχε εκκαθαριστεί με βάση τον Κανονισμό 1408/71 αναγνωρίζοντας στον ενδιαφερόμενο αποκλειστικό δικαίωμα πρωτοβουλίας για την αναθεώρηση της σύνταξής του

Τυπική θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος (2/3)

- Το άρθρο 50 Καν. 883/04 προβλέπει νέο υπολογισμό αυτεπαγγέλτως όχι μόνο στην περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος ζητεί την εκκαθάριση παροχής γήρατος η οποία είχε αναβληθεί αλλά και μόλις πληρωθούν οι όροι οι οποίοι απαιτούνται στο πλαίσιο άλλων νομοθεσιών → πραγματοποίηση νέου υπολογισμού απαιτείται και αν συντρέχουν πρόσθετες προϋποθέσεις (εκτός από τη συμπλήρωση περιόδων ασφάλισης), όπως η συμπλήρωση της απαιτούμενης ηλικίας για την εκκαθάριση της παροχής ή μια αλλαγή στον αριθμό των τέκνων που λαμβάνονται υπόψη (Απόφαση Ρ1 της Διοικητικής Επιτροπής, σημείο 1)
- Ζητήματα ανακύπτουν στις περιπτώσεις αυτεπάγγελτης εκκαθάρισης σχετικά με το τι θα θεωρηθεί ως αίτηση και πότε θα θεωρηθεί ότι έχει υποβληθεί αίτηση συνταξιοδότησης → έχει σημασία αν θεωρηθεί ως υποβολή αίτησης η αρχική αίτηση του ενδιαφερόμενου, οποίος ζήτησε την αναβολή της εκκαθάρισης ή απέσυρε την αίτησή του ως προς ορισμένο κράτος μέλος ή θα ληφθεί υπόψη η ημερομηνία του αυτεπάγγελτου νέου υπολογισμού ως υποβολή αίτησης για τους σκοπούς της τυπικής θεμελίωσης του συνταξιοδοτικού δικαιώματος (Τσέτουρα 2017)

Τυπική θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος (3/3)

- Η υποβολή αίτησης μπορεί να θεωρείται σε ένα σύστημα καθοριστικής σημασίας για τη θεμελίωση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος και τον καθορισμό του ποσού της σύνταξης
- Εάν δεχτούμε ότι έχει ισχύ η αρχική αίτηση προκύπτει το παράδοξο να λογίζεται ως ημερομηνία τυπικής θεμελίωσης εκείνη της υποβολής αίτησης κατά την οποία δεν υφίστατο ουσιαστική θεμελίωση (μη πλήρωση των εθνικών όρων) → οι επιπτώσεις μπορούν να καταστούν εμφανείς ιδίως αν μεσολαβήσει τροποποίηση της εν λόγω εθνικής νομοθεσίας
- Εάν δεχτούμε ως τυπική θεμελίωση την αυτεπάγγελτη νέα εκκαθάριση στις περιπτώσεις που οι εθνικές νομοθεσίες προϋποθέτουν την υποβολή αίτησης ως τυπική θεμελίωση δικαιώματος θα έχουμε τυπική θεμελίωση δικαιώματος χωρίς αίτηση με μόνη την ουσιαστική θεμελίωση-πλήρωση των εθνικών όρων

Επί της *ratione temporis* εφαρμογής του Κανονισμού 883/04

- Στην απόφαση της 19/7/2010 στην υπόθεση Reichel-Albert κρίσιμος θεωρήθηκε από τον γενικό εισαγγελέα και το Δικαστήριο ο χρόνος έκδοσης της απορριπτικής απόφασης επί της αίτησης συνυπολογισμού των περιόδων ανατροφής τέκνων
- Σε άλλη δε απόφαση της 21/3/2013 στην υπόθεση Salgado Gonzalez, το Δικαστήριο θεώρησε ως κρίσιμο χρονικό σημείο την ημερομηνία χορήγησης της σύνταξης, άλλως, την ημερομηνία έναρξης καταβολής της σύνταξης
- Δεν προκύπτει από τον Κανονισμό ότι μπορεί να θεωρηθεί ως κρίσιμο χρονικό σημείο η έκδοση απόφασης ενός φορέα επί της αίτησης ενός διακινούμενου
- Κατά πάγια νομολογία καίτοι η νέα νομοθεσία δεν ισχύει παρά μόνο για τον μέλλον, έχει εφαρμογή πλην παρεκκλίσεως, σύμφωνα με γενικώς αναγνωρισμένη αρχή, επί των μελλοντικών αποτελεσμάτων μιας καταστάσεως γεννηθείσης υπό το κράτος της παλαιάς νομοθεσίας (P. κατά Επιτροπής, Licata κατά Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, Kauer, Duchon)
- Το ΣτΕ κατά την εφαρμογή του Κανονισμού έχει θεωρήσει ως κρίσιμο το χρονικό σημείο υποβολής του συνταξιοδοτικού αιτήματος (ΣτΕ 323/2015) σε συστοιχία και με τη νομολογία του σε εσωτερικές αποκλειστικά υποθέσεις, όπου δέχεται ότι η υποβολή αίτησης αποτελεί προϋπόθεση για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος και ο χρόνος υποβολής αντικειμενικό κριτήριο για τη διαφορετική μεταχείριση των ασφαλισμένων

Ουσιαστική θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος (1/4)

Αρχή της εξομοίωσης

- Κατά την πρακτική του Δικαστηρίου, η σημασία του εδάφους ενός κράτους μέλους στην εφαρμογή της κοινωνικοασφαλιστικής νομοθεσίας εξαλείφεται, καθώς η εξομοίωση εγγυάται την ίση μεταχείριση και την αποτροπή της απώλειας των παροχών (Saxlin 2000)
- Η μη εξομοίωση γεγονότων ή καταστάσεων που συνέβησαν στην αλλοδαπή ως προϋπόθεση για το «άνοιγμα» του δικαιώματος σε κοινωνικοασφαλιστικές παροχές μπορεί να συνιστά μια μορφή έμμεσων διακρίσεων ή εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία (υποθέσεις Roviello, Wolf and others, Paraschi/Παράσχη)

Αρχή του συνυπολογισμού

- Πηγάζει απευθείας και ρητώς από το άρθρο 48 της ΣΛΕΕ → εφαρμογή του χωρεί σε σχέση με τα πρόσωπα εκείνα που έχουν πραγματοποιήσει περιόδους ασφάλισης σε τουλάχιστον δύο κράτη πριν από τη συνταξιοδότησή τους
- Κάθε κράτος στο οποίο έχουν συμπληρωθεί ασφαλιστικές περίοδοι θα πρέπει να ελέγχει αν θεμελιώνεται συνταξιοδοτικό δικαίωμα συνυπολογίζοντας τις περιόδους σε όλα τα κράτη μέλη → εάν δηλαδή η όποια απαιτούμενη από την εθνική νομοθεσία περίοδος αναμονής μπορεί να πληρούται από όλες τις περιόδους (Spiegel 2009)

Ουσιαστική θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος (2/4)

- Η αρχή του συνυπολογισμού μπορεί να αξιοποιηθεί για τη θεμελίωση δικαιώματος σε μια παροχή αλλά όχι για τον υπολογισμό της παροχής αυτής (Penningts 2010)
- Όπως υπογραμμίζουν οι εκθέσεις πολλών χωρών, το άρθρο 6 Καν. 883/04 περί συνυπολογισμού δε διασαφηνίζει αν προϋποθέτει μία ελάχιστη περίοδο ασφάλισης πραγματοποιηθείσα στο κράτος μέλος το οποίο είναι αρμόδιο για τον συνυπολογισμό των περιόδων (tress European Report 2011)
- Η αρχή του συνυπολογισμού περιόδων συνεπάγεται ότι το αρμόδιο κράτος λαμβάνει υπόψη όλες τις περιόδους που αναγνωρίζονται ως περίοδοι ασφάλισης από το κράτος στο οποίο έχουν συμπληρωθεί, ανεξαρτήτως αν οι περίοδοι αυτές θα αναγνωρίζονταν ή όχι ως περίοδοι ασφάλισης από το αρμόδιο κράτος (tress Think Tank Report 2010)
 - χωρίς δηλαδή σχετικό έλεγχο εάν τέτοιες περίοδοι θεωρούνται ως περίοδοι ασφάλισης και στο αρμόδιο κράτος λ.χ. αν οι περίοδοι ανεργίας θεωρούνται ισοδύναμες με περιόδους ασφάλισης σύμφωνα με το κράτος μέλος Β στο οποίο συμπληρώνονται, κατ' εφαρμογή της αρχής του συνυπολογισμού περιόδων, το κράτος μέλος Α οφείλει να τις λάβει υπόψη ακόμη και αν οι περίοδοι αυτές δε θα θεωρούνταν περίοδοι ασφάλισης στο εσωτερικό του κράτους Α

Ουσιαστική θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος (3/4)

- Η αρχή της εξομοίωσης δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία περιόδων ασφάλισης → οι περίοδοι σε άλλο κράτος μέλος λαμβάνονται υπόψη αποκλειστικά κατ' εφαρμογή της αρχής του συνυπολογισμού (tress Think Tank Report 2010)
 - Η άποψη σύμφωνα με την οποία μόνο ήδη θεμελιωμένες περίοδοι θα πρέπει να συνυπολογίζονται χωρίς να δημιουργούνται νέες έχει εκφραστεί και στην κρίση του ΔΕΕ στην υπόθεση Adanez-Vega: το Δικαστήριο έκρινε ότι η στρατιωτική θητεία που έχει πραγματοποιηθεί στην Ισπανία δεν μπορεί να εξομοιούται με τη στρατιωτική θητεία που έχει πραγματοποιηθεί στη Γερμανία – το αρμόδιο κράτος μέλος – εκτός κι αν η στρατιωτική θητεία μπορεί να θεμελιωθεί ως περίοδος ασφάλισης και στην Ισπανία
 - Κατά τον συνυπολογισμό λαμβάνονται υπόψη όλες οι περίοδοι για τις οποίες έχουν βεβαιώσει τα άλλα κράτη μέλη χωρίς να εξετάζεται η αντιστοιχία των περιόδων ασφάλισης των άλλων κρατών μελών με τις οικείες περιόδους που έχουν θεμελιωθεί στο αρμόδιο για τον συνυπολογισμό κράτος μέλος (tress Think Tank Report 2010)
- αντιθέτως, κατά την εξομοίωση, θα πρέπει να υπάρχει αντιστοιχία όλων των λεπτομερειών, διότι όλα τα γεγονότα και οι καταστάσεις θα πρέπει να είναι ακριβώς ίδια με εκείνα του κράτους μέλους το οποίο εφαρμόζει την εξομοίωση →

Ουσιαστική θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος (4/4)

- Η γαλλική διοίκηση δίνει ένα καλό παράδειγμα μιας κατάστασης όπου τα γεγονότα θα πρέπει να εξομοιώνονται: η ηλικία συνταξιοδότησης μειώνεται για τους ασφαλισμένους οι οποίοι άρχισαν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία πολύ νέοι βάσει του γαλλικού δικαίου και θεωρείται ότι θα συνιστούσε διάκριση να μη λάβει ο αρμόδιος φορέας υπόψη του την αρχή της καριέρας ενός προσώπου απλά και μόνο επειδή έλαβε χώρα σε άλλο κράτος μέλος
- Λαμβάνοντας υπόψη την ύπαρξη ρυθμίσεων στο πλαίσιο των εθνικών νομοθεσιών του συνόλου των κρατών μελών και τον βαθμό της διαφορετικότητας, η δημιουργία κοινής βάσης για την ομοιόμορφη εφαρμογή της αρχής της εξομοίωσης είναι επιβεβλημένη
- Συνακολούθως, για διευκολυνθεί η ομοιόμορφη εφαρμογή του συνυπολογισμού, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι διάφορες περιόδους που έχουν συμπληρωθεί σε διάφορα κράτη μέλη (Saksliin 2000)
- Τονίζεται και η σημασία της συμβατότητας των εθνικών νομοθεσιών με το άρθρο 21 ΣΛΕΕ → στην υπόθεση Reichel-Albert το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 21 της ΣΛΕΕ υποχρεώνει τον αρμόδιο φορέα ενός κράτους μέλους να συνυπολογίζει για σύνταξη τις περιόδους ανατροφής τέκνων

Περίοδοι ασφάλισης ή/και κατοικίας

- Περίοδοι μεθοριακής εργασίας/άσκησης δραστηριοτήτων σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη/απόσπασης (άρθρο 13 Καν. 883/04)
- Περίοδοι μερικής απασχόλησης (Larcher)
- Περίοδοι προαιρετικής υπαγωγής ή προαιρετικής συνέχισης της ασφάλισης (άρθρο 14 Καν. 883/04 και άρθρα 12, 43, παρ. 2 Καν. 987/09)
- Περίοδοι ανικανότητας προς εργασία λόγω ασθένειας ή αναπηρίας (Mulders)
- Περίοδοι πλασματικής καταβολής εισφορών ή περίοδοι αναγνώρισεως συνταξίμου χρόνου (Berreira Perez, Platbrood, van Coile, Menzies)
- Περίοδοι ανεργίας (Rebmann, Iurlaro, Alonso)
- Περίοδοι στρατιωτικής θητείας (Adanez-Vega)
- Περίοδοι σπουδών (συνάγεται εφόσον πληρούνται οι εθνικοί όροι)
- Περίοδοι ανατροφής τέκνων (Elsen, Reichel-Albert)
- Εξαγορά ελλειπουσών περιόδων ασφάλισης μέσω καταβολής εισφορών (Somona)

Υπολογισμός των συνταξιοδοτικών παροχών και η αρχή της εύνοιας (1/2)

- Πρώτο στάδιο: ο αρμόδιος φορέας υπολογίζει την αυτοτελή παροχή δυνάμει μόνο των διατάξεων της νομοθεσίας που εφαρμόζει
- Δεύτερο στάδιο: ο αρμόδιος φορέας οφείλει να υπολογίσει την αναλογική (κατόπιν αναλογικού επιμερισμού) παροχή
 - Σε πρώτη φάση υπολογίζει το θεωρητικό ποσό της παροχής → είναι αυτό που θα μπορούσε να αξιώσει ο εργαζόμενος αν όλες οι περίοδοι που συμπλήρωσε σε πλείονα κράτη μέλη είχαν συμπληρωθεί στο συγκεκριμένο κράτος μέλος και υπό τη νομοθεσία που εφαρμόζει ο φορέας κατά τον χρόνο εκκαθάρισεως της παροχής]
 - Σε δεύτερη φάση υπολογίζει το πραγματικό ποσό της παροχής → αποσκοπεί αποκλειστικά στην κατανομή του αντίστοιχου βάρους των παροχών μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων των κρατών μελών *au prorata* της διάρκειας των περιόδων που έχουν συμπληρωθεί προ της επελεύσεως του κινδύνου σε καθένα από τα εν λόγω κράτη μέλη
- Τρίτο στάδιο: ο αρμόδιος φορέας κάθε κράτους συγκρίνει την αυτοτελή παροχή με την αναλογική παροχή και επιλέγει την υψηλότερη (το μεγαλύτερο ποσό)

Υπολογισμός των συνταξιοδοτικών παροχών και η αρχή της εύνοιας (2/2)

- Το ποσό όλων των συνταξιοδοτικών παροχών θα πρέπει να καθιστά δυνατή την καταβολή ενός ποσού που αντιστοιχεί τουλάχιστον στο ποσό που ο ενδιαφερόμενος θα ελάμβανε αν είχε εργαστεί μόνο στο πλαίσιο του εθνικού συστήματος (Platbrood, προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα)
- Κατά τον υπολογισμό της συνταξιοδοτικής παροχής εφαρμογή αξιώνει η αρχή της εύνοιας ή ευνοϊκότερης ρύθμισης-μεταχείρισης που έχει διαμορφωθεί νομολογιακά γνωστή ως αρχή Petroni από την ομώνυμη υπόθεση → σε γενικές γραμμές διακηρύσσει ότι ο συντονισμός δεν μπορεί να οδηγεί σε χειροτέρευση της θέσης του δικαιούχου σε σύγκριση με εκείνη που θα είχε αν χωρούσε εφαρμογή μόνο της εκάστοτε εθνικής νομοθεσίας
- Ωστόσο, το Δικαστήριο εφαρμόζει μια αρχή που προϋπήρχε της αρχής Petroni στη νομολογία και εξακολούθησε να την εφαρμόζει και μετά την καθιέρωση της αρχής Petroni → πρόκειται για την αρχή της επιλογής της ευνοϊκότερης λύσης ή ρύθμισης για τον διακινούμενο, άλλως, της αρχής της εύνοιας με ευρύτερο όμως περιεχόμενο από την αρχή Petroni και ανεξάρτητη λειτουργία, όπως καταδεικνύουν οι αποκλίνουσες μεταγενέστερες της Petroni αποφάσεις (Τσέτουρα 2017)

Οι νέες διατάξεις για τα κεφαλαιοποιητικά συστήματα και «μεταφερομένα συνταξιοδοτικά δικαιώματα» (1/3)

- Η προσθήκη των διατάξεων του άρθρου 52, παρ. 5 Καν. 883/04 και του άρθρου 56, παρ.1, στοιχείο δ) Καν. 883/04 για τα κεφαλαιοποιητικά συστήματα συνιστά το επακόλουθο της ενασχόλησης της θεωρίας με τα ζητήματα συντονισμού των διαφορετικών συνταξιοδοτικών συστημάτων
- Ακατάλληλος θεωρείται για τα κεφαλαιοποιητικά συστήματα ο υπολογισμός pro rata temporis δεδομένου ότι το ποσό των παροχών στα συστήματα αυτά συνδέεται άμεσα με τις εισφορές που έχουν καταβληθεί στο σύστημα συν το ποσοστό απόδοσης → οπότε ο χρόνος υπαγωγής στο σύστημα θεωρείται ότι δεν είναι προς άμεση εξέταση (Leppik 2006, Verschueren 2009, Spiegel 2009)
- Ωστόσο οι χρονικές περίοδοι μπορεί να επηρεάζουν τις αποδόσεις του κεφαλαίου σε συνάρτηση με τις επενδυτικές επιλογές → άρα κρίσιμος είναι τόσο ο χρόνος έναρξης καταβολής των εισφορών όσο και ο χρόνος συνταξιοδότησης, ενώ δεν αποκλείεται να προβλέπονται και περίοδοι θεμελίωσης (Τσέτουρα 2017)

Οι νέες διατάξεις για τα κεφαλαιοποιητικά συστήματα και «μεταφερομένα συνταξιοδοτικά δικαιώματα» (2/3)

- Οι περισσότεροι ειδικοί συμφωνούν ότι ο Κανονισμός δε λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κεφαλαιοποιητικών συστημάτων (European Social Observatory 2011)
- Η αρχή περί ίσης μεταχείρισης μεταξύ διακινούμενων και μη διακινούμενων σε συνδυασμό με την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας δεν μπορεί να έχει εφαρμογή σε διακινούμενους που έχουν υπαχθεί σε κεφαλαιοποιητικά συστήματα (Τσέτουρα 2017)

→ Η κλασική μέθοδος δηλαδή του Δικαστηρίου που θέτει σε κάθε περίπτωση το ερώτημα «τι θα είχε συμβεί εάν οι διακινούμενοι εργαζόμενοι του επίμαχου κράτους δεν είχαν φύγει από αυτό» προκειμένου να ανιχνεύσει απαγορευμένη δυσμενή μεταχείριση των διακινούμενων προσκρούει σε πρακτικά εμπόδια

Οι νέες διατάξεις για τα κεφαλαιοποιητικά συστήματα και «μεταφερομένα συνταξιοδοτικά δικαιώματα» (3/3)

- Οι πολλές τυχαίες μεταβλητές που παρεμβάλλονται (επενδυτικές επιλογές ή απρόβλεπτοι παράγοντες όπως οι συνθήκες της οικονομίας, το ύψος του επιτοκίου, οι αποδόσεις ανάλογα με το είδος του ρίσκου κάθε επένδυσης κ.ά.) θα καθιστούσαν εξ ορισμού τη σύγκριση μόνο στην υποθετική συνθήκη που ανευρίσκεται σε κάθε περίπτωση διακινούμενου το αντίστοιχο μη διακινούμενο άτομο αναφοράς με το ίδιο ακριβώς ασφαλιστικό βιογραφικό με τις ίδιες ακριβώς επιλογές για κάθε κράτος με κεφαλαιοποιητικό σύστημα στο οποίο ενδέχεται να υπαχθεί (Τσέτουρα 2017)
- Η ανάλυση της φορητότητας των συντάξεων μπορεί να περιλαμβάνει τόσο την κινητικότητα εντός των συνόρων ενός κράτους όσο και τη διασυνοριακή κινητικότητα
- Θεωρούμε ότι ανά πάση στιγμή θα πρέπει να μπορεί να διασφαλίζεται ο προσδιορισμός και η εξαργύρωση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων σε κάθε σύστημα ανεξαρτήτως της φυσιογνωμίας του → το συνταξιοδοτικό δικαίωμα θα πρέπει να είναι σαφώς προσδιορίσιμο ανεξαρτήτως των μεθόδων που επιλέγονται για τον προσδιορισμό του (Τσέτουρα 2017)